

Konsumenterna saknar tillräcklig information och beaktat därför sällan kostnaderna för olika betalningsmedel vid valet mellan kontanter, bankkort och kreditkort. Orsaken är att våra vanligaste betalningsmedel är en av de sista serviceformerna som står utanför normal priskonkurrens. Den nuvarande affärsmodellen bygger till största delen på en dold prissättning där betalningskostnaderna är "inbakade" i de inhandlade produkternas pris. Avsaknaden av transparent prissättning begränsar konkurrensen, styr mot en mindre effektiv användning av nuvarande serviceformer och fördröjer utvecklingen. En transparent affärsmodell för betalningar skulle göra fördelarna av utveckling och förändring synliga och därför med stor sannolikhet leda till inbesparingar genom effektivare val och ökad konkurrens.

Fördelaktigare betalsystem genom transparent prissättning

Den nuvarande affärsmodellen leder till ineffektivitet.¹

HUR BETALAS INKÖPEN I DAG?

De vanligaste betalningsmedlen vid dagliga inköp är kontanter och olika former av kort. Marknadsandelarna för de olika korttyperna och kontantbetalningarna i Finland framgår av Tabell 1.

I Finland gjordes totalt ca 2 300 miljoner inköp i affärerna med kontanter och kort till ett sammanlagt värde av ca 51 miljarder euro 2007. Av tabellen framgår att största antalet betalningar görs med kontanter, nästan 60 procent, men värdemässigt mest med vanliga bankkort. Medelinköpet med kontanter är ca 12 euro och med bankkort 35 euro. De internationellt gångbara bankkortens andel har ökat snabbt, som ett led i SEPA-utvecklingen², och deras marknadsandel är ca 8–9 procent på basis av både antal och inköps-

värde. Kreditkort används vid ca 6 procent av inköpen motsvarande 15 procent av inköpsvärdet och medelinköpet är betydligt högre (ca 62 euro) än med andra betalningsmedel. Den totala inköpsomsättningen ökade med 9 procent och kontanternas andel minskade med ca 2 procent 2007. Användningen av kreditkort ökade med 28 procent medan användningen av vanliga bankkort ökade endast med 8 procent. Trenden har varit liknande under flera år.

Internationellt hör Finland till den grupp av länder med mycket hög kortanvändning som består av alla nordiska länder, Nordamerika, Nya Zeeland och Australien. Typiskt för de fennoskandinaviska länderna är att kreditkortsanvändningens andel är låg, ca 10–15 procent av kortbetalningarna.

* Harry Leinonen är rådgivare till Finlands Banks direktion med specialområdet betalningssystem och avvecklingssystem för värdepapperstransaktioner.

1 Artikeln baserar sig på ett föredrag vid Ekonomiska Samfundets möte den 10 mars 2009 samt forskningsmaterial som utkommit i artikelform i Finlands Banks populärvetenskapliga serie Expository Studies A:113 Harry Leinonen (red.) *Evolving Payment Habits, Proceeding of the Bank of Finland Payments Habits Seminar 2008, kapitel 7* "Hidden payment charges at point of sale and possible impact of increased transparency". De framförda åsikterna är personliga och sammanfaller nödvändigtvis inte med Finlands Banks officiella ståndpunkter.

2 SEPA = Single Euro Payment Area, ett gemensamt eurobetalningsområde med enhetliga betalningsstandarder och förfaranden, vilket kräver att de rent nationella korten ersätts av internationellt gångbara kort. Mer SEPA-information finns på www.sepa.eu.

Tabell 1. Marknadsandelar för de vanligaste betalningsmedlen i Finland 2007.

	Andel av antal transaktioner	Andel av inköpsvärdet	Värdeförändring 2006–07	Genomsnittsinköp. (€)
Vanl. bankkort	27 %	44 %	+8 %	35
Int. bankkort	9 %	8 %	+38 %	20
Kontanter	59 %	32 %	-2 %	12
Kreditkort Visa/MC	5 %	13 %	+28 %	62
Kreditkort övriga	1 %	2 %	> +28 %?	63
Totalt	2 316 mn	50 600 mn €	+9 %	21

Källor: Leinonen (red.) 2009, s. 202, Finansbranschens Centralförbund och Kredittlaget. Författarens uppskattning av kontanter på basis av kontantuttag och handelns medelinköpsstatistik.

VILKA ÄR KOSTNADERNA FÖR BETALNINGAR?

Det kostar att betala fastän konsumenterna sällan ser de direkta kostnaderna. Enligt vissa internationella undersökningar utgör de direkta betalningskostnaderna ca 1–2 procent av BNP.³ Alla parter – konsumenten, konsumentens bank, affären och affärens bank – har kostnader för betalningsprocessen.

I dag betalar konsumenterna i Finland allt via sitt bankkonto på ett eller annat sätt eftersom konsumenterna får nästan alla sina löner och andra inkomster inbetalda på sina bankkonton via bankgiro. Konsumenterna kan göra betalningar direkt som kontotransaktioner med till exempel bankkort eller indirekt genom att först ta ut kontanter via en bankautomat (nästan 90 procent av alla kontantuttag) för senare betalningar. Gemensamma kostnader för betalning i butik, både med kort och kontanter, är därmed bankernas kostnader för kort, kortsystem och inlåningssystem inklusive kostnaderna för framställning av kontoutdrag. I butiken tar själva kundbetjäningssprocessen vid betalningen i medeltal lika lång tid för kort som för kontanter, men det är avsevärda skillnader i den bakomliggande verksamheten.

Specifika kostnader vid betalning med kort är att butiken behöver en kortterminal för avläsning av korten och skapande av en betaltransaktion. Bankerna behöver ett system för att ta emot betalningstransaktionerna. Olika sorts missbruk av kort leder till kreditförluster och kostnader för bankerna och delvis för köpmännen.

Vid betalning med kontanter utgörs de största specifika kostnaderna i dag av underhåll och service av bankautomatnätverket, sortering och transport av sedlar till automaterna, från butikerna och mellan kontantcentralerna. Butikerna behöver växelkassa i början av dagen och deponerar dagskassorna i slutet av dagen.

Säkerhetskraven för värdetransporterna av kontanter ökar kontinuerligt och därmed även kostnaderna för transporterna. Den senaste tidens spektakulära rån av penningtransporter och uppräkningscentraler pekar på en tydlig ökning av brottslighet som är direkt förknippad med kontantförsörjningen. Kontanternas anonymitet stöder också annan slags brottslighet, t.ex. narkotikahandel, utpressning och skattefusk. I de nordiska länderna har centralbankerna gjort undersökningar som visar en ”oförklarad” användning av kontanter i storleksordningen 40–60 procent av kontanterna i omlopp.⁴

³ Se *Lex Banco de Portugal (2008)*, *Bergman et al (2007)* för Sverige, *Brits & Winder (2005)* för Holland, *Gresvik & Haare (2009)* för Norge och *National Bank of Belgium (2006)* och *Humphrey et al (2003)* för Spanien och USA. De undersökta kostnadsfaktorerna utgör 0,7–1,5 procent av BNP men vissa kostnadstyper och betalningsinstrument är uteslutna i de olika undersökningarna.

⁴ *Andersson & Guibourg (2001)* för Sverige, *Humphrey et al (2000)* för Norge och *Paunonen & Jyrkönen (2002)* för Finland.

VILKA ÄR EFFEKTIVITETSSKILLNADERNA MELLAN OLIKA BETALNINGSSÄTT?

Den stora skillnaden är att kortprocesserna är helt automatiserade medan kontanterna kräver en anseelig mängd manuella och fysiska sorterings-, förpacknings- och transportprocesser, vilket resulterar i skillnader i kostnadsstrukturen och därmed till att kontanter är fördelaktigare ur kostnadssynpunkt för små betalningar (under 2–3 euro) och kort för medelstora och stora betalningar.

Kostnaderna för kortbetalningar⁵ är för det mesta fasta adb-kostnader (maskin- och programvara): ju större volymerna är, desto lägre blir genomsnittskostnaden per transaktion. Kostnaderna för kontantbetalningar är till en stor del rörliga, vilket gör att genomsnittskostnaden per transaktion varierar mindre vid volymförändringar. Kostnaderna för en bankkortsbetalning är oberoende av inköpets storlek, medan kontantkostnaderna ökar nästan linjärt med inköpets storlek. Över tiden ökar de manuella kostnaderna medan adb-kostnaderna visar en klart sjunkande trend.

En annan betydande skillnad är att varje kortinköp registreras i bankernas system medan endast kunduttag och köpmännens dagliga insättningar registreras för kontanter. Ett automatuttag kan därför användas till flera mindre betalningar, varvid endast betalaren och butiken har kostnader för enskilda mindre betalningar.

Bankautomatuttagens uppspjälkning på flera mindre kontantbetalningar och fördelningen mellan rörliga och fasta kostnader leder i dag enligt centralbankernas kostnadsundersökningar⁶ till en break-even-punkt mellan kontanter och kortbetalningar där kortbetalningar är ekonomiskt fördelaktigare för större inköp och kontanter är förmånligare för mindre inköp. Enligt undersökningarna ligger break-even-punkten på ungefär 5–7 euro med nuvarande volymer och kostnadsnivåer.

Break-even-punkten minskar gradvis på grund av växande kortvolymer och ökade löne-kostnader för de manuella processerna. Om konsumenterna valde betalningsmedlen rationellt på basis av de verkliga kostnaderna, skulle kontanter främst användas för de minsta betalningarna under ca 2–3 euro vid nuvarande kostnadsnivå och kortanvändningsvolymerna skulle öka avsevärt.

NUVARANDE DOLDA AFFÄRS- OCH PRISSÄTTNINGSMODELL

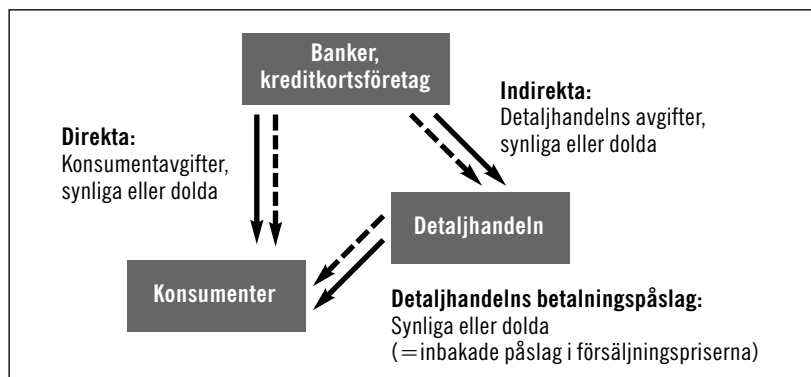
Banker och kreditkortsföretag som tillhandahåller olika betalningsmedel prissätter serviceformerna till största delen genom dold prissättning (se figur 1) i form av lägre räntor på transaktionskonton, räntelösa transaktions- och valuteringsdagar (= float) och inbakade påslag i försäljningspriserna. Den nuvarande prissättningsmodellen uppkom när kontanterna var det klart dominerande betalningsmedlet, men betalningstekniken har utvecklats och effektiviserats sedan dess. Trots det har prissättningsmodellen inte ändrats, utan den dolda prissättningens andel av bankernas betalningsinkomster har i stället ökat med åren.

Största delen, över 80 procent, av bankernas betalningsinkomster debiteras via detaljhandeln (se Tabellerna 2 och 3). Bankerna och kreditkortsföretagen har prissatt alla betalningsinstrument mot butikerna så att insättningarna av betalningsmedel är prissatta, dvs. när butiken sätter in 100 euro i kontanter så blir nettoinsättningen 99,00–99,40 euro och mot ett kreditkortsköp om 100 euro får butiken endast 97–99 euro. Totalt har detaljhandeln fakturerat ”inbakade” bankavgifter till ett värde av ca 270 miljoner euro 2007, vilket utgör ca 0,53 procent av den totala omsättningen i genomsnitt för varje inköp.

Utöver indirekta betalningar via detaljhandeln har konsumenterna också betalat direkta avgifter till bankerna i form av ”paket-

5 Kreditkorten är en blandning av betalning och kredit. Kostnaderna för själva betalningsprocessen är desamma. Skillnaderna i kostnader mellan korttyperna beror på den anslutna kreditmöjligheten. Kreditkostnaderna tas ut i priserna för bankerna och kreditkortsföretagen har en samlad prissättning av de vanligaste kreditkorten så att kreditkostnaderna och kortavgifterna inte kan separeras.

6 Banco de Portugal (2008), Bergman et al (2007) för Sverige, Brits & Winder (2005) för Holland, Gresvik & Haare (2009) för Norge och National Bank of Belgium (2006) för Belgien.

Figur 1. Den nuvarande "dolda" prissättningsmodellen för betaltjänster.

Källa: Leinonen (red.) 2009, s 189.

avgifter" för kortservice och i form av utebliven ränteinkomst på transaktionskonton fastän bankerna hela tiden har disponerat kontopengarna på något internt konto. Tabell 3 innehåller en uppskattning av bankernas totala inkomster på basis av betalningsvolymerna, bankernas offentligt gjorda avgifter och en räntemarginalsskillnad⁷ på 3 procent.

Av Tabellerna 2 och 3 framgår att bankerna får intäkter om totalt ca 420 miljoner euro för betaltjänster som gäller betalningar med kontanter eller kort. I genomsnitt betalar kon-

sumenterna därmed 0,18 euro/betalningstransaktion eller 0,82 procent av den inhandlade varans värde. Största delen av dessa, ca 65 procent, tas ut av konsumenterna via butikernas betalningspåslag. Av alla avgifter kan endast månads-/årsavgifterna anses vara synliga och dessa utgör endast 20 procent av alla avgifter. De nuvarande månadsavgifterna är fasta och oberoende av konsumentens val av betalningsinstrument, vilket gör att valet av betalningsinstrument inte påverkar konsumenternas betalningsavgifter.

Tabell 2. Uppskattning av detaljhandelns betalningsavgifter 2007.⁸

Detaljhandels bankavgifter	Avgiftet per transaktion	Antal (mn st.)	Värde (mn €)	Genomsnittskostn. (mn €)
Vanl. bankkort	3–5 cent/tr	628	22 500	35
Int. bankkort	0,33 %	199	4 000	13
Kotanter	0,6–1,0 %	1 366	16 400	131
Kreditkort Visa/MC	1,0 %	108	6 700	67
Kreditkort övriga	2,7–4,0 %	15	1 000	34
Totalt		2 316	50 600	270

Källor: Leinonen (red.) 2009, s. 202, Finansbranschens Centralförbund och Kredittaget. Författarens uppskattning av kontanter på basis av kontantuttag och handelns medelinköpsstatistik samt uppskattning av användningen av övriga kreditkort (främst Amex och Diners) genom enkätundersökningar.

0,53 % av omsättningen

⁷ Räntemarginalsskillnaden mellan transaktionskonton och 3 månaders inlåning var 2007 ca 3 procent, vilket motsvarar det långvariga genomsnittet. Under den nuvarande bankkrisen med mycket låga räntor är skillnaden tillfälligt mycket mindre. Kontot för inlåning med en fast löptid på 3 månader har tagits som jämförelsegrund eftersom 3 månader är den kortaste statistikperioden för konton som inte används för betalningar. (Om bankerna debiterade betalningskostnaderna separat och synligt, skulle de ha medel att betala en i motsvarande grad högre inlåningsränta.)

⁸ I Tabell 2 innehåller kolumn 2 information om avgifterna, kolumn 3 antalet transaktioner i miljoner och kolumn 4 den totala inköpsomsättningen i miljoner euro. Kolumn 4 med detaljhandelns totala bank- och kreditkortsavgifter för de olika betalnings-sätten är beräknad på basis av genomsnittsuppgifterna i de föregående kolumnerna.

Tabell 3. Bankernas och kreditkortsföretagens synliga och dolda kortkundsavgifter.⁹

Bankens konsumentavgifter		Antal (mn st.)	Värde (mn €)	Genomsnittskostn. (mn €)
Kontoavgift/månad	2 e*12*40 %	4,1		39
Kreditkortsavgift/år	ca 25 €	1,8		45
Räntemarginal 3 mån. inl.–trans. konto	3 %		50 600 /12 mån./2	63
Totalt				147

Källa: Leinonen (red.) 2009, s. 197–198.

0,29 % av omsättningen

DOLDA AVGIFTER OMRÄKNADE TILL SYNLIGA AVGIFTER

De nuvarande avgifterna kan omräknas till genomsnittliga transaktionsavgifter genom att dividera de totala avgifterna med transaktionsvolymerna och medelvärdet av transaktionen. Tabell 4 innehåller en beräkning av nuvarande kontantavgifter omvandlade till transaktionsavgifter för automatuttag 2007 på basis av genomsnittsuttag om 86 euro i automater i Finland.

Om bankerna i stället debiterade en motsvarande avgift när konsumenterna tar ut pengarna, skulle det innebära en uttagsavgift på 0,52–0,86 euro (kolumn 2 i Tabell 4). Sammanlagt betalar konsumenterna i Finland i dag 0,77–1,11 euro per automatuttag när man lägger till bankernas direkta avgifter. Om bankerna betalade högre inlåningsränta (3 procent), skulle det motsvara en transaktionsavgift om 0,14 euro (kolumn 3), och om den månatliga kontoavgiften om 2 euro omvandlades till en transaktionsavgift på basis av genomsnittsvolymen, så skulle det motsvara 0,11 euro (kolumn 4 i Tabell 4).

Detaljhandelsavgifter för inhemska bankkort har varit låga, dvs. 3–5 cent per transaktion oberoende av transaktionsvärdet. Vid övergången till internationella kort blir detaljhandelsavgifterna procentuella (0,33 pro-

cent av värdet). Tabell 5 innehåller en beräkning av transaktionsavgifterna baserade på medelinköpen 2007. Avgifterna för internationella bankkort i absoluta belopp är lägre än för vanliga bankkort på grund av lägre genomsnittsinköp. Situationen kommer troligen att förändras i framtiden då de flesta vanliga nationella bankkort ersätts med internationella kort, vilket gör att genomsnittsinköpen kommer att öka. Den procentuella detaljhandelsavgiften för internationella kort höjer då den absoluta genomsnittsavgiften och därmed troligen också den totala avgiften. En fast transaktionsavgift för bankkortsinköp skulle vara att föredra ur en helhetsekonomisk synpunkt eftersom processkostnaderna för bankkortstransaktioner är desamma oberoende av transaktionens storlek. En ökad användning av en procentuell bankkortsavgift kan leda till att köpmännen föredrar andra mindre effektiva betalningsmedel för större belopp på grund av skev prissättning.

Konsumenterna som köper med kreditkort (vanligen Visa, MasterCard, Amex eller Diners) betalar samtidigt som de automatiskt får en betalningstid på 35–45 dagar (flera banker och kreditkortsföretag har gått in för den kortare tiden för konsumenterna). Detaljhandeln betalar då kreditkortsföretaget

⁹ I tabell 3 innehåller kolumn 2 genomsnittliga avgifter för de olika avgiftstyperna. Kundernas månatliga kontopaketsavgift är ca 2 euro, varav 40 procent kan hänföras till kortbetalningar och kontantuttag på basis av de totala betalningsvolymerna. Genomsnittsavgiften för kreditkort är ca 25 euro. Kolumn 3 innehåller antalet bankkorts- och kreditkortskonton. Betalningarna binder ett genomsnittskapital som motsvarar den totala årliga betalningsvolymen fördelat på 12 månader och inom månaden jämnt fördelat under antagande att konsumenterna får inkomster (löner, pensioner etc.) i genomsnitt en gång per månad.

Tabell 4. Kontantavgifterna omvandlade till automattransaktionsavgift.¹⁰

Detaljhandelsavgifter	Detaljhandelsavgift per uttag (€)	Räntemarginal för uttag på 86 € (€)	Månatlig avgift/trans. (€)	Avgifter per uttag (€)
0,6 % omsättning	0,52	0,14	0,11	0,77
1,0 % omsättning	0,86	0,14	0,11	1,11

Källa: Leinonen (red.) 2009, s. 200.

eller banken en provision som täcker båda serviceformerna. För Kreditlagets kort (Visa och MasterCard) är provisionen ca 1 procent och för Amex och Diners varierar provisionen per köpman. Krediteringen till köpmännen är också långsam, dvs. längre än en vecka 2007 (ett kreditkortsföretag har gått in för att förkorta krediteringstiden under 2010). I Tabell 6 har köpmannaprovisionerna omvandlats till effektiv (årlig)ränta med beaktande av kortkundens kredittid på 35 respektive 45 dagar samt köpmännens fördröjda kreditering. Jämfört med räntesatserna för konsumtionskrediter (vanligen med en räntemarginal på 1,7–3,0 procent¹¹) direkt

från bankerna på basis av ett längre kundförhållande ter sig dessa omvandlade räntesatser höga.

GENOMSnittLIG SUBVENTIONSEFFEKT

Eftersom detaljhandeln lägger till ett genomsnittligt påslag uppstår en korssubventioneringseffekt, där de fördelaktigare betalningsmedlen (med avgifter under genomsnittspåslaget) täcker kostnaderna för de dyrare alternativen (se den schematiska beskrivningen i figur 2). Kunderna ser inte genomsnittspåslaget eller de bankavgifter bakom påslaget som på basis av volymerna resulterar i ett genomsnittspåslag.

Tabell 5. Bankkortsavgifterna omvandlade till transaktionsavgift.¹²

Detaljhandelsavgifter	Detaljhandelsavgift per medelinköp om 35 resp. 13 € (€)	Räntemarginal för ett inköp på 35 resp. 13 € (€)	Månatlig avgift/trans. (€)	Avgifter/kortinköp (€)
Vanl. bankkort 3–5 cent/tr	0,03–0,05	0,06	0,11	0,20–0,22
Int. bankkort 0,33 %	0,04	0,02	0,11	1,17

Källa: Leinonen (red.) 2009, s. 199–200.

¹⁰ Uträkningen i tabellen är gjord för två olika kontantavgifter i detaljhandeln (0,6 och 1,0 procent) som motsvarar prisskillnaderna i bankernas avgifter (kolumn 1). Bankerna debiterar butikerna främst för kontanterna i dagens slutkassa som transporteras till bankerna (i de flesta fall till Automatia Oy:s uppräkningscentraler) för avräkning och insättning. Om bankerna i stället debiterade motsvarande avgift när konsumenterna tar ut pengarna, skulle det innebära en uttagsavgift på 0,52–0,86 euro per genomsnittsuttag om 86 euro (kolumn 2). Om bankerna betalade högre ränta (3 procent) på inlåning, skulle det motsvara en transaktionsavgift om 0,14 euro (kolumn 3), och om den månatliga kontoavgiften om 2 euro omvandlades till en transaktionsavgift på basis av genomsnittsvolymer, så skulle den motsvara 0,11 euro (kolumn 4). Kolumn 5 innehåller summan av de föregående kolumnerna.

¹¹ Kokko (2009).

¹² Kolumn 1 innehåller information om avgifterna. Kolumn 2 innehåller en omräkning av kundernas medelinköp för de båda korttypen. Räntemarginalen i kolumn 3 är beräknad utgående från antagandet att konsumenterna får inkomster i medeltal en gång per månad och betalar kontinuerligt under månaden. Den månatliga avgiften i kolumn 4 är beräknad på basis av en månatlig kontoavgift om 2 euro och kortbetalningarnas andel av de totala betalningsvolymerna.

Tabell 6. Detaljhandelns kreditkortsavgifter omvandlade till effektiv (årlig) ränta.¹³

	Detaljhandelsavgift/ provision	Effektiv ränta vid 45 dagars kundkredit	Effektiv ränta vid 35 dagars kundkredit
Visa och MC	1,0 %	10 %	14 %
Amex, Diners låg	2,7 %	27 %	39 %
Amex, Diners hög	4,0 %	40 %	58 %

Källa: Leinonen (red.) 2009, s. 201.

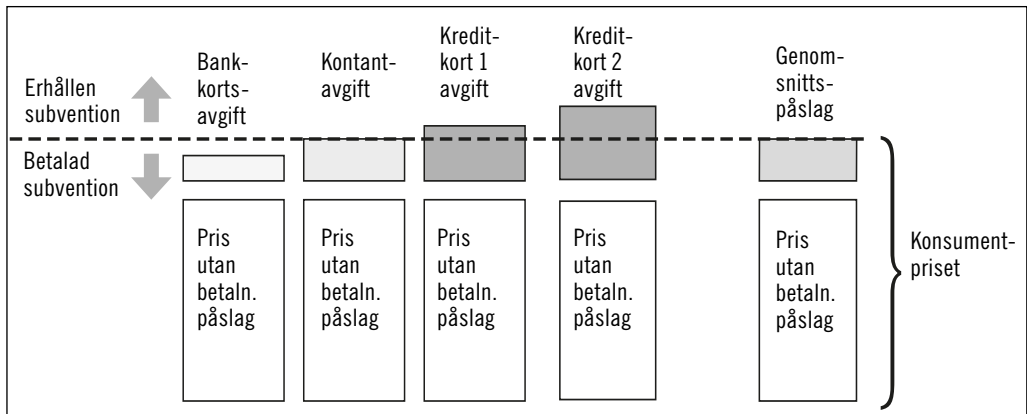
Tabell 7 innehåller en uträkning av nivån på subventionseffekten på basis av 2007 års avgifter och volymerna för hela detaljhandeln på basis av de totala volymerna.

De lägre avgifterna för bankkort gör att bankkortet subventionerar alla övriga betalningsmedel. Vid ett vanligt bankkortsinköp var subventioneringen 2007 ca -0,38 procent, dvs. vid ett genomsnittsinköp om 35 euro täcker bankkortsanvändaren med 0,13 euro betalningsavgifterna för kunder som använder andra betalningsmedel. Den genomsnittliga subventionen för internationella bankkort är -0,15 procent. Subventionen för

kontantinköp är +0,17 procent, som absolut sett är tämligen låg, 2–3 cent, på grund av medelinkörens ringa storlek. Kreditkortsanvändarna får betydande subventioner för sina inköp, 0,52–2,72 procent eller 0,32–1,72 euro beroende på korttyp. Subventionen innebär att kreditkortköparnas kreditkostnader och övriga förmåner till största delen betalas av andra kunder.

SYNLIGA AVGIFTER PÅVERKAR KONSUMENTERNAS VAL

Konsumenterna är känsliga även för små synliga avgifter, men vid avsaknad av synliga

Figur 2. Subventionseffekter av systemet med genomsnittspåslag.

¹³ Kolumn 2 anger provisionsnivåerna för korttyperna och köpmannakategorierna (låg och hög) för Amex och Diners. Kolumn 3 och 4 innehåller omräkningen till effektiv (årlig) ränta på basis av den kredittid som beviljas av kreditkortsföretagen med avdrag för en fast transaktionsavgift motsvarande den inhemska bankkortsavgiften. Uträkningen innehåller inte en uppskattning av värdet av möjliga bonuspoäng och andra förmåner, t.ex. reseförsäkringar som kreditkortsföretagen möjligtvis beviljar. Dessa är svåra att uppskatta men de skulle sänka räntenivån till den del de används.

Tabell 7. Genomsnittlig subventionseffekt mellan olika betalningsmedel 2007.¹⁴

	Genomsnitts-avgift	Genomsnitts-inköp (€)	Genomsnittlig subventionsprocent	Genomsnitts-subvention per transaktion (€)
Vanl. bankkort	0,035 €	35	-0,38 %	-0,13
Int. bankkort	0,33 %	20	-0,15 %	-0,03
Kontanter	0,65 %	12	0,17 %	+0,02
Kreditkort Visa/MC	1 %	62	0,52 %	+0,32
Kreditkort övriga	3,2 %	63	2,72 %	+1,71
Totalt	0,48 %	21		

Källa: Leinonen (red.) 2009, s 203.

avgifter väljer konsumenterna betalningsmedel på basis av andra faktorer. Räntemedvetna kunder använder gärna kreditkort eftersom de får gratis kredit som till största delen bekostas av andra kunder. Kontantbetalarna ser inte sina extra kostnader och fördelarna med effektivare betalningsmedel utan fortsätter därför med sina invanda betalningsrutiner. När bankerna prissatte checkblanketterna i slutet av 1980-talet övergick kunderna mycket snabbt till bankkort. Prissättningen av plast- och papperspåsar i snabbköpen har avsevärt minskat deras överanvändning.

Finland Bank genomförde en enkätundersökning på hösten 2005 om möjliga synliga prissättningseffekter (se figur 3a+b).

Enligt enkätundersökningen skulle en synlig prisskillnad om 10 cent ha en klar effekt, medan en differens på 50 cent per transaktion skulle ha en mycket stor effekt. En rabatt om 1 procent för valet av ett effektivt betalningsinstrument skulle styra en stor del av kunderna, medan en rabatt om 2,5 procent skulle få över 80 procent av konsumenterna att övergå till det fördelaktigare instrumentet.

PROBLEMATIKEN KRING BANKERNAS INTERNA ÖVERFÖRINGSavgifter OCH NÄTVERKSmonopol

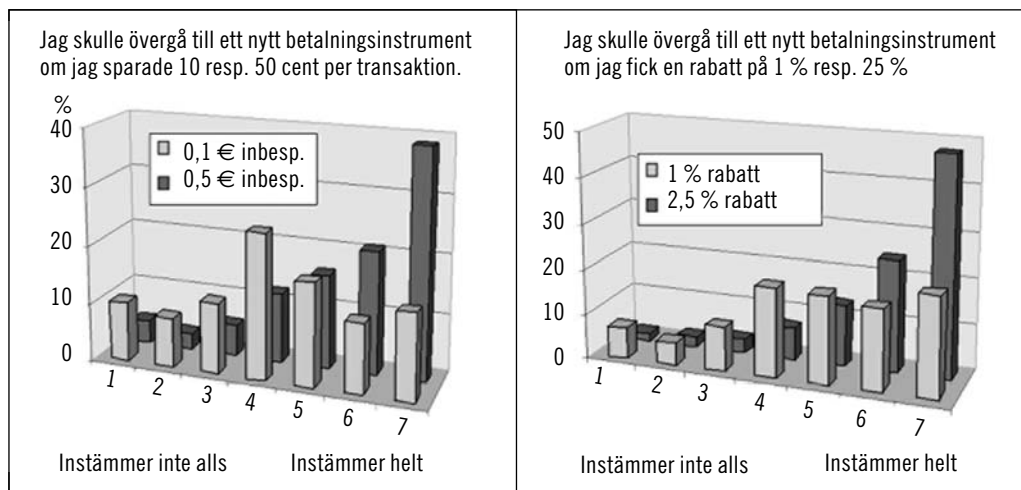
Också två speciella faktorer styr betalningsinstrumentens prissättning: bankernas interna överföringsavgifter och nätverksmonopolen. I en öppen, neutral och konkurrensfrämjande nätverkstruktur skulle dessa faktorer inte existera.

För kreditkort och en del bankkort (debitkort) har konkurrerande banker och kreditkortsföretag gemensamt förhandlat fram överföringsavgifter för att överföra avgiftskomster från köpmännen via köpmannens bank till kortkundens kreditkortsföretag eller bank (se figur 4).

Överföringsavgiften ökar köpmannaavgifterna och därmed de avgifter som är dolda för kunderna eftersom köpmannens bank lägger förmedlingsavgiften till sin egen hanteringsavgift. Det att konkurrenter kommer överens om en gemensam avgift har likheter med en kartell. Konkurrensmyndigheterna har därför i ett flertal länder förbjudit sådana avtal eller begränsat överföringsavgiftens storlek¹⁵.

¹⁴ Kolumn 2 innehåller information om avgifterna och kolumn 3 genomsnittsinköpen som tillsammans med inköpsvolymerna ligger till grund för subventionsuppgifterna i kolumn 4 och 5. Ändras medelinköpen och inköpsvolymerna så förändras också kortsubventionseffekterna. De genomsnittliga butiksvisa påslagen varierar alltefter specifika volymer och eventuella variationer i bank- och kreditkortsavgifterna.

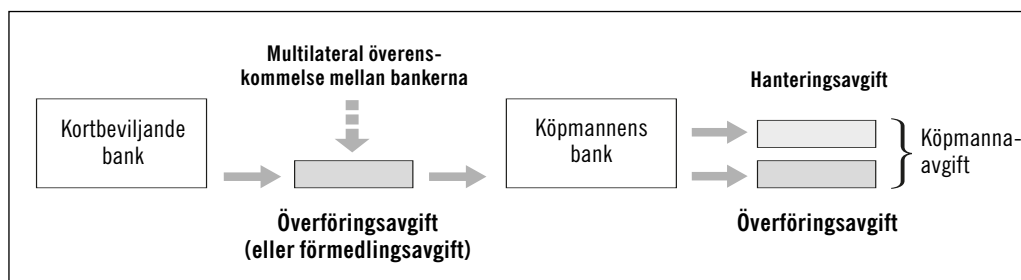
¹⁵ Weiner & Wright (2005). I Europa har Polen och Ungern förbjudit bankernas interna förmedlingsavgifter för kort, Spanien har begränsat dem och EU-kommissionen har begränsat MasterCard's internationella förmedlingsavgifter och förhandlar med Visa om ett motsvarande avtal.

Bankerna och kreditkortsföretagen påstår att överföringsavgifterna behövs för främja kortanvändningen på bekostnad av kontanter och därigenom höja kostnadseffektiviteten för betalningar i butikerna. Det har också uppkommit en akademisk forskning om betalningsplattformar (two-sided payments market)¹⁶ till stöd för detta krav. Dessa påståenden och teorier ter sig dock verklighetsfrämmande. När man jämför användningen av kontanter och bankkort (debitkort) så minskar de kortbeviljande bankernas kostnader när kunderna använder korten direkt i butiken i stället för att först lyfta kontanter med korten från automaterna (såvida transaktionsbeloppet ligger över break-even-punkten, vilket det gör i dag). Ifall bankerna påför köpmännen en extra

kostnadsbörda via en överföringsavgift så kan det endast minska köpmännens intresse att ta emot bankkort. Detta kan t.ex. bli resultatet av den nya procentuella bankkortsavgiften för internationella kort som innehåller också en procentuell överföringsavgift som ”beskattar” större bankkortsbetalningar, för vilka den tidigare avgiften var 0,03–0,05 euro per transaktion oberoende av transaktionsbeloppet. Kortkundernas intresse ökar heller inte eftersom överföringsavgiften inte ger några synliga fördelar som kunde öka intresset för att använda bankkort.

Situationen är densamma vid en jämförelse mellan bank- och kreditkort. Ju högre överföringsavgiften för kreditkortet är, desto mer minskar köpmännens intresse att ta emot korten. Betalningseffektiviteten och

Figur 4. Bankernas och kreditkortsföretagens överförings- eller förmedlingsavgift.

¹⁶ Se t.ex. Evans & Schmalensee (2005) och Rochet & Tirole (2004).

funktionen är densamma för kredit- och bankkort, skillnaden består i den betalningstid som gäller för kreditkortet. Köpmännen kan bevilja sina kunder kredit på flera olika sätt och kunderna kan själv få kredit på flera olika sätt. Alla kreditkanaler är enkla att koppla till olika sorters kort, t.ex. ett transaktionskonto med kredit. En hög förmedlingsavgift baserad på bankernas multilaterala avtal innebär därför en hög inbakad konsumtionsränta utan förhandlingsmöjligheter för kunderna. Att använda bankkort och förhandla direkt om konsumtionskrediträtterna skulle leda till en förmånligare räntnivå. Kreditkortet ger i den nuvarande formen kreditkortsanvändarna fördelar på bekostnad av alla användare och till ett pris som är högre än gängse marknadspris. Den nuvarande modellen styr därför kreditkortsanvändningen i en ineffektiv riktning ur genomsnittskonsumtens synpunkt.

Olika nätverksserviceformer förmedlar transportservice mellan nätverkskunder. I ett öppet, neutralt och konkurrensfrämjande nätverk betalar båda användarna (sändaren och mottagaren) för servicen till sitt nätverksföretag och leverantörerna kan vidarebefordra transportuppgifterna till varandra utan begränsningar eller förmedlingsavgifter (jämför till exempel förmedlingen av e-post mellan e-postleverantörer). Sändnings- och mottagningsservicen kan på en öppen marknad prissättas oberoende av varandra. Ett sådant neutralt nätverksförhållande har fastställts för bankgiro i EPC:s bankgirotjänst (SCT¹⁷) och reglerats i betaltjänstdirektivet (2007/64/EG), dvs. alla banker förmedlar bankgiro till varandra enligt gemensamma standarder utan förmedlingsavgifter och gottskriver kunderna det fulla beloppet. De internationella kortnätverken har däremot byggt upp egna processnätverk med egna regelverk enkom för de egna korten med en blandning av internationella och egna tekniska standarder. Separata ”märkesnätverk” innebär en monopolliknande ställning för nätverket, som kan införa egna regel-

verk och fatta prissättningsbeslut centraliserat för hela nätverket och dess kunder.

Det inhemska bankkortssamarbetet mellan bankerna var också ett öppet, neutralt, standardiserat och konkurrensfrämjande nätverk utan överföringsavgifter. De internationella Visa- och MasterCard-kortsystemen opererar med överföringsavgifter för alla korttyper, vilket innebär att övergången till internationella SEPA-kort i Finland sannolikt medför ökade dolda betalningspåslag i affärerna, ifall myndigheterna inte kräver att de internationella överföringsavgifterna ska sänkas ytterligare. Användningen av kort skulle främjas av öppnare, standardiserade och neutralare nätverksstrukturer.

DEN DOLDA PRISSÄTTNINGENS NEGATIVA EFFEKTER

En marknad med dold prissättning och starkt subventionerade priser sätter de normala marknadskrafterna ur spel. Detta leder vanligtvis till negativa helhetsekonomiska följdverkningar. De största problemen inom betalningsbranschen är att

- kostnads- och prisskillnaderna mellan servicealternativen och serviceproducenterna döljs
- användarna saknar inbesparingsincitament (jämför gratis plastpåsar eller bostäder där vatten eller el ingår i hyran)
- användningsvolymen av ineffektiva betalningsmedel är överstor, vilket ökar de totala kostnaderna i ekonomin och minskar skaleffekterna för de effektiva instrumenten
- priskonkurrensen är låg, vilket lätt leder till dold överprissättning
- svårt för nya och effektivare instrument och leverantörer att etablera sig när de inte kan påvisa att de är kostnadseffektiva
- utvecklingen av betalningstjänsterna hindras och fördröjs, när det saknas utvecklingsincitament.

En subventionerad prissättning snedvrider marknaden och därmed användningsvolymerna. Användningen av ineffektiva betalningsmedel understöds och ökar därmed mer än vad som hade varit fallet vid genomskinlig prissättning. Detta leder till att de totala kostnaderna i ekonomin ökar. Kostnadskillnaden mellan ineffektiva och effektiva instrument skulle också växa eftersom en ökad volym skulle öka skaleffekterna för effektiva instrument, medan en sjunkande volym skulle ha den motsatta effekten för ineffektiva instrument.

Situationen för nya leverantörer är svår på betalningsmarknaden. Även om de ville skulle det vara svårt att införa det mest effektiva betalningsinstrumentet, när det inte går att prissätta servicen mot kunderna såsom på vanliga marknader genom synlig prissättning. För att kunna motivera investeringen ekonomiskt borde de nya leverantörerna ha liknande möjligheter till dold prissättning och korssubventionering som bankerna och kreditkortsföretagen. Detta begränsar betydligt antalet potentiella nya leverantörer.

Utvecklingen hindras också av att den nuvarande dolda prissättningsmodellen tillhandahåller de nuvarande leverantörerna en given vinstnivå med den befintliga kostnadsnivån inom det existerande betalningsnätverket. För att betalningarna skall kunna ske bör leverantörerna samarbeta för att bygga och upprätthålla ett gemensamt nätverk för överföring av betalningar mellan leverantörerna på marknaden. Vanligtvis är varje enskild leverantör (oftast en bank) så liten på marknaden att det inte finns en tillräcklig efterfrågan på specifika betalningsformer där betalaren och mottagaren skulle använda en och samma bank. Utvecklingen av betaltjänster kräver därför leverantörssamarbete och gemensamma (nätverks)standarder.

Betalningsmarknaden är speciell också därför att servicen är en tilläggstjänst vars volym är helt beroende av externa faktorer. En betalning är alltid slutresultatet av ett ekonomiskt beslut, där kostnaden för betalningstransaktionen i sig inte har någon betydelse.

Den volym betalningar som kan utföras begränsas av den egna budgeten. Konsumenterna gör inte fler inköp när de övergår t.ex. från kontanter eller checker till bankkort. Ur betalningsleverantörens synpunkt ter sig därför den nuvarande situationen som ett kannibalistiskt nollsummespel utan investeringsfördelar. En investering ökar kostnaderna och riskerna men volymerna och de dolda intäkterna förblir desamma eller minskar i värsta fall. Bankerna har därför ett intresse att investera endast i innovationer som klart minskar deras egna kostnader. Kundernas möjliga kostnads- eller konkurrensfördelar är av mindre intresse, eftersom kunderna endast kan välja mellan de betalningsalternativ som erbjuds via bankernas samarbete.

MÖJLIGA EFFEKTER AV GENOMSKINLIG PRISSÄTTNING

Den nuvarande prissättningsmodellen har uppkommit när kontanterna var det klart dominerande betalningsmedlet gällande både användning och kostnadseffektivitet. Betalningstekniken har utvecklats avsevärt och de elektroniska alternativen är klar effektivare. Den dolda prissättningens andel av totalinkomsterna har också ökat med åren. Ett eventuellt införande av genomskinlig prissättning skulle medföra att

- en ökad priskonkurrens skulle driva ner prisnivån under den nuvarande överprissättningen
- konsumenterna skulle välja instrument på basis av konkreta inbesparingsfördelar, vilket sänker samhällets totala betalningskostnader
- konkurrensen kunde öka när nya leverantörer har det lättare att etablera sig på marknaden
- utvecklingen skulle ta fart när utvecklingsincitamenten ökar.

De konkreta effekterna är svåra att förutspå eftersom de är beroende av flera faktorer och speciellt av konsumenternas attityder och

Tabell 8. Uppskattning av möjliga konkreta effekter av transparent prissättning.¹⁸

	Nya tariffer	Antal köp (mn)	Värde (mn €)	Detaljhandels-tariffer (mn €)
Vanl. bankkort	0,04/trans	675	30 410	27
Int. bankkort	0,15 %	214	5 406	8
Konter	0,6 %	1 367	10 933	66
Kreditkort Visa/MC	0,9 %	54	3 350	30
Kreditkort övriga	1,8 %	7	500	9
Totalt	0,28 %	2 316	50 600	140

Källa:
Leinonen (red.) 2009, s. 212.

Minskning
fr. 0,53 %

Minskning
fr. 270 mn €

beteende vid valet av betalningsmedel samt snabbheten i förändringarna. Tabell 8 innehåller ett exempel på ett möjligt utfall under vissa antaganden om volym- och avgiftsförändringar¹⁸.

Dessa antaganden skulle leda till en minskning, nästan en halvering, av detaljhandels betalningspåslag, från 0,53 till 0,28 procent, och en betalningsavgiftsminskning om ca 130 miljoner euro per år. Den totala betalningsvolymen skulle förbli densamma, men den skulle omfördelas. På samma sätt skulle en stor del av kunderna med kreditbehov skaffa sig krediterna från mer fördelaktiga källor.

FÖRÄNDRINGSMÖJLIGHETER OCH -MOTSTÅND

Den nuvarande affärsmodellen för betaltjänster har visat sig vara mycket bestående, eftersom majoriteten av "marknadskrafterna" motsätter sig en förändring eller anser den vara av liten betydelse. En allmän förändring skulle kräva ett gradvis införande både i Finland och internationellt på grund av de ökade internationella kontakterna inom betalningsinfrastrukturen.

För bankerna och kreditkortsföretagen innebär den nuvarande affärsmodellen mindre konkurrens och därmed högre marginaler. En enskild köpman har mycket svårt att påverka bankernas prissättningspolitik och har vant sig vid den nuvarande avgiftsnivån som mestadels är lika för alla köpmän. Detaljhandeln har på senare tid visat ett ökat intresse för att understödja effektiva betalsystem och en transparent prissättning av betalningarna. Konsumenterna kan efter betalningssätt delas in i några huvudgrupper: kontantbetalare, kreditkortsanvändare och bankkortsanvändare. Kontantbetalarnas situation skulle förbli densamma eller förbättras något av en ändrad affärsmodell ifall den synliga priskonkurrensen sänker kontantavgifterna. Om kontantbetalarna ändrade sina betalningsvanor, skulle de erhålla större fördelar. Kreditkortsanvändarna skulle gå miste om största delen av sina nuvarande "gratis" kreditmöjligheter och andra fördelar som subventionerats av andra konsumenter. Den nuvarande affärsmodellen premierar och lockar till överanvändning av kreditkort, men det gagnar endast den del av konsumenterna som kan och vill använda kreditkort. Bankkorts-

¹⁸ På basis av Finlands Banks enkätundersökning skulle nuvarande prisskillnader leda till en minskning av mängden kontanter med ca 33 procent och en minskning av mängden kreditkortsinköp med 50 procent. Enligt nollsummeantagandet har minskningen komparerats med en motsvarande ökning i bankkortsanvändningen. Den ökade priskonkurrensen skulle påverka framför allt avgifterna för kontanter och kreditkort, för vilka de mycket grova antagandena om minskningar på 0,2, 0,1 och 1,4 procentenheter har gjorts. (Om den nuvarande låga räntenivån fortsätter håller i sig kunde kreditkortsavgifterna sänkas betydligt, men detta sker sällan vid dold prissättning.) Kolumn 2 innehåller de nya uppskattade avgifterna, kolumn 3 och 4 de nya volymerna med oförändrad total volym och kolumn 5 de nya totala avgifterna.

användarna skulle se en fördel med en transparent affärsmodell, eftersom deras subventioner till andra kunder skulle minska.

Konsumenternas största psykologiska motstånd mot ökad transparens verkar vara konsumenternas misstro mot betydelsen och kraften av tillräcklig konkurrens. Man litar inte på priser som är flexibla nedåt, dvs. man antar att en genomskinlig prissättning endast innebär en avgiftsökning utan att den dolda prissättningen minskar i samma utsträckning. Denna misstro mot prisflexibilitet nedåt är djupt rotad, fastän bil- och mervärdeskatteexemplen under den senaste tiden har resulterat i prisflexibilitet nedåt. Säsongsvarornas fluktuationer och kontinuerligt sjunkande priser på digitaliserade produkter tyder på att konkurrensen är tillräcklig på de flesta delmarknaderna för att en flexibilitet nedåt ska fungera. Överlag har konkurrensen ökat i Finland efter EU-medlemskapet. Generellt är det också svårt att hänföra handelns möjliga överstora marginaler på en viss inköpt resurs som betaltjänster, dvs. om vissa affärer kan upprätthålla breda marginaler p.g.a. för liten konkurrens så gör de det oberoende av betalningspåslagets storlek.

Juridiskt har kreditkortsföretagen hittills kunnat kräva att köpmän som tar emot deras kort förbinder sig att sälja till kreditkorts kunderna till samma pris som till andra kunder, dvs. köpmännen får inte tillämpa synliga kreditkortpåslag eller ge rabatter till andra kunder på basis av det använda betalningssättet ("no-surcharge-rule"). Ett sådant kontraktssystem gör att köpmännen endast har möjligheten att godkänna eller låta bli att godkänna kreditkort. Möjligheten till sådana påslagsförbud i kreditkortsföretagens avtal upphävdes inom EU (om inga nationella förbehåll hade anmälts) när betaltjänstdirektivet (2007/64/EG) trädde i kraft 1.11.2009 (med genomförande i Finland sannolikt i maj 2010). Enligt grundelementen i den nuvarande konkurrenslagstiftningen bör handeln ha möjlighet till fri prissättning oberoende av leverantör. Lagändringen öppnar därmed för ökad genomskinlighet. I länder där motsva-

rande förbud har gällt redan tidigare (t.ex. Australien) har kreditpåslagen införts långsamt och stegvis av köpmännen och lett till en relativ ökning av bankkortsbetalningarna. Den större betydelsen av lagändringen ligger troligen i förbättrade förhandlingsmöjligheter för detaljhandeln gentemot kreditkortsföretagen.

Det finns två möjligheter till ökad genomskinlighet och ändrad affärsmodell för betalningsverksamheten:

- 1) en betydande del av köpmännen övergår till synliga påslag eller rabatter baserade på sina instrumentvisa bankavgifter och direkta kostnader
- 2) bankerna och kreditkortsföretagen övergår från olika dolda till synliga avgifter.

Ifall affärerna övergår till synliga påslag behövs det tydlig konsumentinformation om den nya prissättningen, som sannolikt skulle bestå av ett påslag för kreditkort, rabatt för bankkort (debitkort) och kontantpriser enligt "prislapparna". Affärerna behöver i en sådan situation kunna argumentera tillräckligt väl för förändringen gentemot sina kunder för att övervinna förändringsmotståndet. Förändringen påskyndas om ett större antal ledande affärer ändrar praxis ungefär samtidigt. Priskonkurrensen är kraftig speciellt i lågpris-/lågmarginalssektorn, och synliga betalningspåslag kan leda till fördelar genom att kostnadsnivån sänks om konsumenterna använder effektivare betalningsmedel.

Ifall bankerna övergår till synliga avgifter skulle konsumenterna se alla sina betalningskostnader direkt och transparent via sin egen bank. Ur konkurrenssynpunkt skulle detta vara den effektivaste lösningen. Konsumenterna kunde förhandla direkt med sin egen bank om sina avgifter. I detta alternativ skulle affärernas betalningspåslag minska betydligt eftersom bankernas förmedlingsavgifter skulle försvinna och kontantavgifterna mestadels skulle gälla konsumenternas uttag och inte köpmännens insättningar. En nedskärning av de dolda avgifterna skulle också innebära att konsumenterna skulle erhålla

gängse inlåningsränta på sina betalningskonton. Men bankernas motivation för att själva vidta förändringar, som skulle öka konkurrensen, är förståeligt nog låg och de långrandiga förhandlingarna om SEPA och överföringsavgifter i Europa tyder på att detta alternativ är orealistiskt.

MYNDIGHETERNAS ROLL OCH POLITIK

En övergång till en konkurrensfrämjande affärsmodell inom bankbranschen kommer att kräva stöd från myndigheterna. En klar global ökning av ett sådant stöd kan skönjas, som en följd av myndigheternas ökade intresse för betalningseffektivitet och ökad konkurrens inom nätverksbranscherna.

Påslagsförbud i kreditkortföretagens köpmannaavtal har förbjudits i flera länder och överföringsavgifterna har reglerats nedåt i flera länder.¹⁹ Float-dagarna har begränsats i en del länder.²⁰ EU tar ett stort steg mot ökad genomskinlighet i och med betaltjänstdirektivet, som upphäver kreditkortsföretagens möjlighet till påslagsförbud, som föreskriver att bankavgifterna bör faktureras separat (och inte som nettoavdrag från krediteringarna), förbjuder ”osynliga” valuteringsdagar och förskriver att överföringstiden bör vara kortare än en dag mellan bankerna. EU:s konkurrensmyndighet har förhandlat med MasterCard om förmedlingsavgifter och lagt ett tak på MasterCards internationella förmedlingsavgifter (0,2 procent för debetkort och 0,3 procent för kreditkort) och motsvarande förhandlingar har påbörjats med Visa.²¹

Myndigheterna i Europa har valt en väg med gradvis nedskärning av de dolda avgifterna, vilket sätter tryck på bankerna att ersätta de bortfallande dolda avgifterna med andra inkomstkällor. Bankerna har tre generella alternativ i en sådan situation om de vill upprätthålla de tidigare vinstmarginalerna:

- a) öka de synliga direkta avgifterna
- b) öka korssubventionerna från andra serviceformer
- c) sänka kostnaderna för betaltjänsterna.

De kommer troligen att använda sig av en mix av alla tre. Möjligheten att öka korssubventionerna är troligen begränsad eftersom konkurrensen har ökat i bankernas alla produktsegment. Det är svårt att uppskatta bankernas inbesparingspotential på förhand. Potentialen kan vara tämligen stor på grund av att den dolda prissättningen och bristen på konkurrens har utvidgat effektivitetsgapet inom betaltjänsterna. En gradvis nedskärning ökar möjligheterna för bankerna att utnyttja inbesparingsalternativet så långt som möjligt för att anpassa sig till den nya mer transparenta affärsmodellen. Inbesparingar uppkommer både genom interna rationaliseringar och via kundernas övergång till mer effektiva betalningsvanor.

SAMMANFATTNING

Vid avsaknad av synliga prisskillnader väljer konsumenterna betalningsmedel på basis av andra faktorer. Kreditkortet lockar med ”gratis” kredit och andra förmåner, som till största delen betalas av andra kunder. Kontantkunderna ser inte sina extra kostnader utan försätter med sina inrotade vanor.

Den nuvarande affärsmodellen för betalningsinstrument (kontanter och olika kort) med dold prissättning skyddar ineffektivitet och begränsar konkurrensen, vilket leder till en oändamålsenlig användning av betalningsinstrumenten, högre kostnader och högre marginaler. Den nuvarande affärsmodellen är speciellt ineffektiv när den tekniska utvecklingen ökar effektivitetsskillnaderna mellan betalningsalternativen. En utdragen användning av en förlegad teknik ökar samhällets totala kostnader. En effektivisering skulle redan vid måttliga förändringar leda till avsevärda årliga inbesparingar, i bästa fall över 100 miljoner euro per år, bara genom in-

19 Weimer & Wright (2005). Betaltjänstdirektivet (2007/64/EG) förbjuder det också i Europa med undantag för vissa kontraktstyper i vissa länder.

20 Norge har helt förbjudit float- och valuteringsdagar. Betaltjänstdirektivet (2007/64/EG) begränsar handläggningstiden till en dag.

21 Europeiska kommissionens pressmeddelande.

förande av direkta betalningskostnader i Finland.

Ökad genomskinlighet skulle leda till en snabbare förändring i riktning mot förmånligare betalningsätt, dvs. bankkortsanvändningen skulle öka på bekostnad av användningen av kontanter och kreditkort. Konsumentkrediternas räntekostnader skulle sjunka när de blir synliga och betalas huvudsakligen av kredittagaren. Kontanterna skulle främst användas för små "minibetalningar" (under 2 euro) och på inköpsställen där kort är svårare att hantera. Därtill är kontanter alltid ett bra reservbetalningssätt när kortsystemen av någon orsak inte fungerar, men korten kan också fungera som reservsystem för kontanter i vissa situationer. På längre sikt kan även effektiva elektroniska betalningsätt ersätta kontanterna för små betalningar när effektivitetsskillnaderna blir synliga och den tekniska utvecklingen ytterligare sänker kostnaderna för elektroniska betalningar.

Myndigheterna i EU har tagit de första stegen mot ökad genomskinlighet och ökad konkurrens inom denna sektor och resultaten kan utvärderas under de kommande åren. Myndigheterna i olika delar av världen har valt delvis olika vägar och varierande takt för att uppnå samma mål, vilket kommer att ge en möjlighet att jämföra de valda regleringsprinciperna. Myndigheternas roll är viktig för ökad konkurrens inom betaltjänster. Övergången till en ny affärsmodell betyder att marknaden bör anpassa sig till den nya situationen. Konsumenterna behöver alltmer konkurrensutsätta sina betalningar och ändra på sina invanda betalningsrutiner. Bankerna bör anpassa sin prissättningspolitik men deras största anpassningsåtgärder kommer att gälla interna rationaliseringar och stöd till kunderna i deras anpassning samt utveckling av moderna och effektiva betalningsformer. Finländska banker är ledande på detta område i Europa men det finns ännu utrymme för förbättringar.

Det finns inga gratistjänster; någon betalar alltid och i sista hand är det konsumenterna som gör det, synligt eller osynligt.

REFERENSER

Andersson, M. & Guibourg, G. (2001): The use of cash in the Swedish economy. *Sveriges Riksbank Economic Review* 2001:4.

Banco de Portugal (2007): *Retail Payment Instruments in Portugal: Costs and Benefits*. Juli 2007.

Banque Nationale de Belgique (2005): *Coûts, avantages et inconvénients des différents moyens de paiement (Costs, advantages and drawbacks of the various means of payment)*.

Bergman, M., Guiborg, G. & Björn, S. (2007): The Costs for Paying – Private and Social Costs of Cash and Card. *Sveriges Riksbank Working Paper Series* No 212 September 2007.

Brits, H. & Winder, C. (2005): Payments are no free lunch. *De Nederlandsche Bank, Occasional studies* Vol. 3, Nr. 2.

Dahlberg, T. & Öörni, A. (2006): Finnish consumers' expectations on developments and changes in payment habits. *Bank of Finland Discussion Paper* 32/2006.

European Commission (2006): *Interim Report I, Payment Cards. Sector Inquiry under Article 17 Regulation 1/2003 on retail banking*.

European Commission (2007): Report on the retail banking sector inquiry – Inquiry into the European retail banking sector pursuant to Article 17 of Regulation 1/2003. *Competition reports*.

European Commission Press release (2007): *Antitrust: Commission prohibits MasterCard's intra-EEA Multilateral Interchange Fees*.

Evans, D.S. & Schmalensee, R. (2005): The Economics of Interchange Fees and Their Regulation: An Overview. *Proceedings from Payments Systems Research Conferences, Federal Reserve Bank of Kansas City, issue May 2005*, s. 73-120.

Gresvik, O. & Haare, H. (2009a): Costs in the Norwegian Payment System. *Staff Memo No 4 2009, Norges Bank*.

Gresvik, O. & Haare, H. (2009b): Costs in the Norwegian Payment System: Questionnaires. *Staff Memo No 5 2009, Norges Bank*.

Guibourg, G. & Segendorf, B. (2004): Do Prices Reflect Costs? A study of the price- and cost structure of retail payment services in the Swedish banking sector 2002. *Working paper series, 172. Sveriges riksbank*.

H.M. Treasury (2000): Competition in Payment Systems. *A Consultation Document*.

van Hove, L. (2004): Cost-based pricing of payment instruments: the state of the debate. *De Economist Netherlands Economic Review*, Vol. 152, Nr. 1, s. 79–100.

van Hove, L. (2007): Central Banks and Payment Instruments: A Serious Case of Schizophrenia. *Communications & Strategies* No. 66.

- Humphrey, D., Kaloudis, A. & Øvre, G. (2000):** Forecasting Cash Use in Legal and Illegal Activities. *Norges Bank Arbeidsnotat* 2000/14.
- Humphrey, D., Willeson, M., Lindblom, T., & Bergendahl, G. (2003):** What does it cost to make a payment? *Review of Network Economics*, Vol2, Issue 2, juni 2003.
- Jyrkönen, H. & Pannonen, H. (2003):** Card, Internet and mobile payments in Finland. *Bank of Finland Discussion Paper* 8/2003.
- Kokko, O. (2009):** Kulutusluotolla on monta hintaa. *Taloussanommat* 15.12.2009. (www.taloussanommat.fi).
- Leinonen, H. (2008):** Payment habits and trends in the changing e-landscape 2010+. Bank of Finland Expository studies A:111, 2008.
- Leinonen, H. red. (2009):** Evolving Payment Habits. *Bank of Finland Expository studies A:113 (forthcoming)*, 2009.
- Macfarlane, I.J. (2005):** Gresham's Law of Payments. *Talk by Governor of the Reserve Bank of Australia*, to the AIBF Industry Forum, 23 mars.
- National Bank of Belgium (2006):** Cost, advantages and drawbacks of the various means of payment. *Economic Review*, 2Q 2006.
- OECD (2006):** Competition and Increased Efficiency for Retail Payment Cards. *Background paper by the Secretariat. Working Party No. 2 on Competition and Regulation*.
- Office of competition and consumer protection in Poland (2007):** Press release on Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard system. Januari.
- Pannonen, H. & Jyrkönen, H. (2002):** Cash usage in Finland – How much can be explained? *Bank of Finland Discussion Paper* 10/2002.
- Rochet, J.-C. & Tirole, J. (2004):** Two-Sided Markets: An Overview. *Institut d'Economie Industrielle working paper* 2004.
- Weiner, S.E. & Wright, J. (2005):** Interchange Fees in Various Countries; Developments and Determinants. Payment System Research Department, *Federal Reserve Bank of Kansas City, Working Paper* 05-01.